

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tom Zajšek

**Louis Adamič: Politična misel – prispevek k razpravi o
multikulturalizmu v ZDA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tom Zajšek

Mentor: doc. dr. Žiga Vodovnik

**Louis Adamič: Politična misel – prispevek k razpravi o
multikulturalizmu v ZDA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

LOUIS ADAMIČ: POLITIČNA MISEL – PRISPEVEK K RAZPRAVI O MULTIKULTURALIZMU V ZDA

Louis Adamič nam skozi svoja družbeno–kritična dela predstavi svojevrsten pogled imigranta na ameriško družbo prve polovice 20. stoletja ter nam s prvinskim pričevanjem o priseljenki problematiki nudi odlično izhodišče za podrobnejšo analizo omenjene tematike. Adamič velja za začetnika etnicističnega gibanja v ZDA, prav tako pa je eden prvih pobudnikov ideje multikulturalizma oz. kulturnega pluralizma v ameriški družbi. Diplomsko delo prikaže Adamiča kot zagovornika kulturnega pluralizma in se posveti njegovemu pionirskemu delovanju na področju uveljavljanja multikulturalizma v ZDA ter ob tem razišče razloge za Adamičevo podcenjenost v sodobnih razpravah o multikulturalizmu. Poglobljeno se spusti v analizo ameriške genealogije, razcepljene identitete Američanov in problematike druge generacije priseljencev, ki jih Adamič kritično ovrednoti v svojih delih. Osredotoči se na Adamičevo politično misel, ki se nanaša na položaj imigrantskih skupin v ameriški družbi, ter se podrobneje poglobi v analizo Adamičevega delovanja na področju osveščanja o splošnem prispevku priseljenkih skupin k multietnični družbi Združenih držav Amerike.

Ključne besede : Louis Adamič, priseljenci, multikulturalizem, pluralizem, amerikanizacija.

LOUIS ADAMIC: POLITICAL THOUGHT – CONTRIBUTION TO THE DISCUSSION ABOUT MULTICULTURALISM IN THE USA

Through his socio–critical works, Louis Adamic manifests a unique view of an immigrant in American society, of the first half of 20th century, and with his unique testimony on immigration issues in the United States of America, provides us with an excellent starting point for more detailed analysis of these issues. Adamic is recognized as the founder of the ethnicity movement in the United States, and is also considered as one of the first promoters of the idea of multiculturalism or cultural pluralism in American society. This thesis exposes Adamic as advocator of cultural pluralism and deals with his pioneer work on the implementation of multiculturalism in the U.S. and searches for reasons for his underestimation in modern discussions about multiculturalism. It analyzes Adamic's political thought referring to the situation of immigrant groups and investigates his further work on emphasizing the overall contribution of immigrant groups to U.S. society.

Key words: Louis Adamic, immigrants, multiculturalism, pluralism, Americanization.

Kazalo

1 Uvod	5
2 Metodološki okvir	6
2.1 Struktura analize	6
2.2 Metode raziskovanja.....	6
2.3 Hipoteze	7
3 Opredelitev osnovnih teoretskih pojmov	8
4. Oris Adamičevih del in zgodovinskega ozadja v času njegovega življenja.....	11
4.1 Prihod v ZDA in pričetki Adamičevega ustvarjanja	11
4.2 Adamičevo delovanje in ustvarjanje na področju problematike priseljenstva v ZDA.....	14
5 Multikulturalizem in Adamič	18
5.1 Adamič kot zagovornik kulturnega pluralizma	22
5.2 Problematika druge generacije priseljencev	24
5.3 Politično delovanje Louisa Adamiča na področju etničnega vprašanja	27
6 Zaključek in overjanje hipotez	30
7 Literatura.....	32

1 Uvod

V pričujočem diplomskem delu se bomo posvetili analizi politične misli Louisa Adamiča, slovenskega izseljenca v ZDA, ki se je v zgodovino zapisal kot najpomembnejši slovenski izseljenski pisatelj, novinar, družbeni kritik ter politik. Zaradi časa v katerem je avtor živel so njegova dela izredno relevantna še danes saj je s svojimi družbeno-kritičnimi ocenami ameriške družbe v časih krize 20-ih ter 30-ih let prejšnjega stoletja močno zaznamoval kasnejša raziskovanja ameriške pluralnosti, priseljske problematike ter kulturnih in razrednih bojev.

Predmet naše analize bo torej družbeno-politična misel, ki se reflektira v knjižnih delih Louisa Adamiča, ki velja za enega izmed začetnikov etnicističnega gibanja in pobudnikov ideje »multikulturalizma«. Temeljni cilj diplomske naloge bo torej kritična analiza avtorjevih dognanj na področju porajanja multikulturalizma v ZDA, problematike priseljenstva, ideje »talilnega lonca« ter problematike druge generacije priseljencev. Omenjene koncepte bomo sprva predstavili skozi Adamičev pogled, jih kritično ovrednotili ter jih kasneje dopolnili z modernimi komplementi. Zanimal nas bo avtorjev pogled na ameriško integracijsko politiko, problematiko priseljenstva in njihovega obstoja v ameriški družbi, ki jih je avtor manifestiral skozi pričevanja ter opisovanja različnih priseljskih ter ostalih marginaliziranih skupin na svojih številnih potovanjih po ZDA.

Iz opisanega je precej očitno, da je bil Louis Adamič pomemben analitik ameriške družbe, ki mu je sodobna razprava o multikulturalizmu posvetila vse premalo pozornosti. Tudi dejstvo, da je Louis Adamič v svoji rodni domovini, razen v redkih izjemah, domala neznan, mi je služilo kot povod za osvetlitev življenja in dela Adamiča, ki kljub emigraciji v ZDA ni nikoli pozabil svojih korenin in se je skozi celotno življenje aktivno zavzemal za priznanje in spoštovanje etničnih manjšin v ZDA ter svobode vseh zatiranih narodov nasploh.

2 Metodološki okvir

2.1 Struktura analize

Diplomsko delo je razdeljeno na tri temeljne sklope. V prvem so opredeljeni ter teoretično podprti nekateri osnovni politološki pojmi, ki so ključni za nadaljnje razumevanje analize Adamičeve politične misli. Drugi del diplomske naloge je namenjen umestitvi Louisa Adamiča v zgodovinski okvir, s čimer smo poskrbeli za kritično osvetlitev obdobja, v katerem je avtor živel, ter podrobneje predstavili del Adamičevega dela in ustvarjanja, ki je relevantna za našo analizo. Tretji del diplomskega dela pa je posvečen analizi Adamičeve dejavnosti na področju multikulturalizma v ameriški družbi ter s tem povezanih konceptov.

2.2 Metode raziskovanja

Metoda raziskovanja, ki se je bomo posluževali, bo kvalitativna analiza primarnih in sekundarnih virov. Pri tem bomo uporabili deskriptivno metodo raziskovanja. Za temeljno gradivo nam bo služila predvsem primarna literatura izpod peresa Louisa Adamiča, in sicer predvsem njegova obsežnejša dela, kot so: *Dinamit*, *Vnuki*, *Moja Amerika* ter *Narod narodov*, torej del Adamičevega repertoarja, ki se loteva problematike priseljenstva ter delavstva in njunih prizadevanj za pravičnejšo družbo v Združenih državah. Z namenom kvalitetne analize omenjene problematike se bomo hkrati posluževali tudi sekundarne literature, ki kritično ovrednoti Adamičevo socialno-politično zapuščino, predvsem analitične raziskave Janje Žitnik ter ameriškega strokovnjaka na področju multikulturalizma Dana Shiffmana, ki veljata za najkompetentnejša raziskovalca Adamiča, ter nekatera ostala dela, ki nam bodo služila za

relevantno podkrepitev vključujočih teoretskih pojmov. Analiza je sestavljena tako, da izpostavi glavne elemente in rešitve izbrane problematike, ki se reflektirajo v Adamičevih delih, in se hkrati poslužuje še ugotovitev in ovrednotenj avtorjev, ki kritično analizirajo Adamičevo zapuščino.

2.3 Hipoteze

Namen pričujočega diplomskega dela je raziskati vlogo Louisa Adamiča pri razpravi o multikulturalizmu v ameriški družbi. Zanimali nas bodo ključni elementi izbrane problematike, ki jo s seboj prinaša multietnična sestava prebivalstva Združenih držav in ponujene rešitve, ki jih v svojih delih predlaga Adamič. Predmet analize, so torej temeljni integracijski in priseljski koncepti, ter sugestije, ki se kot prispevek k razpravi o multikulturalizmu v ZDA, zrcalijo skozi Adamičeva dela.

Prva hipoteza diplomskega dela trdi, da se generacija otrok priseljencev v ZDA, t.i. »ameriška druga generacija«, v družbo ZDA vključuje bolje kot prva generacija.

Druga hipoteza veleva, da se je Louis Adamič aktivno zavzemal za pluralnost v ameriški družbi na način, da od priseljencev ni zahteval, da se odpovejo svoji kulturni identiteti in se podredijo konceptu »talilnega lonca«.

Tretja in osrednja hipoteza pa trdi, da je prispevek Louisa Adamiča k uveljavljanju koncepta »multikulturalizma« v ZDA pionirsko delo, ki je ključno zaznamovalo, kasnejši razvoj multikulturalizma.

3 Opredelitev osnovnih teoretskih pojmov

Za namen analize Adamičevega prispevka k razpravi o multikulturalizmu v ZDA je sprva potrebno opredeliti osnovne teoretske pojme, ki so ključnega pomena, za nadaljnje razumevanje analize. V tem poglavju so teoretsko opredeljeni pojmi, ki so relevantni za nadaljnje preučevanje koncepta multikulturalizma, ter vključevanja priseljencev v družbo Združenih držav Amerike.

Priseljenec

Po opredelitvi, ki jo poda Klinar (1976, 7), je priseljenec ali imigrant oseba, ki se giblje v prostoru in pri tem spremeni prebivališče – torej zapusti prebivališče v izvorni emigrantski družbi in pridobi novega v imigrantski družbi. Priseljenec je torej oseba, ki jo označuje prehod iz ene v drugo družbo; torej spremembo socialnega sistema ali kulture v najširšem pomenu. Posebej pa velja opozoriti na relativno trajnost bivanja v novem socialno-kulturnem okolju. Imigranti morajo ostati v v novi imigrantski družbi dalj časa (več kot leto dni), da jih je mogoče ločiti od obiskovalcev, turistov ali kategorij, ki se trajno gibljejo (npr. nomadi, sezonski delavci).

Manjšina

Roterjeva, sklicujoč se na Copotortija, opredeli manjšino kot »skupino, ki je številčno manjša od preostale populacije v državi in je v nedominantnem položaju, katere člani posedujejo etnične, verske ali jezikovne značilnosti, ki se razlikujejo od značilnosti preostale populacije, in ki, četudi le implicitno, ohranjajo občutek solidarnosti za ohranjanje svoje kulture, tradicije, vere ali jezika.« (Roter v Komac 2007, 12) Laponce (Laponce v Oblak Flander 2007, 21) še nadalje, deli manjšine na prisilne in prostovoljne. Prve se trudijo ohraniti svoje posebnosti (jezik, kulturo in/ali religijo) ter se bojijo asimilacije, prostovoljne pa zahtevajo garancijo za nediskriminacijo, da se lahko na ta način neovirano integrirajo v družbo večinskega prebivalstva.

Multikulturalizem

Pomen definicije multikulturalizma se je oblikoval zgodovinsko. Predstavlja predvsem tendenco manjšin v multi-etnični družbi po ohranitvi primarne identitete, kjer gre za multukulturalno družbo, v kateri prebivalstvo priprada različnim etničnim skupinam zaradi dotoka imigrantov iz različnih držav. Pomen multikulturalizma se navezuje na pojem kulturnega pluralizma, ki se je pojavil pred njim in po Lukšič–Hacinovi (Lukšič–Hacin 1999, 84-92) označuje obstoj družbe, ki je etnično in kulturno heterogena ter spodbuja kulturno, jezikovno in versko različnost. Po Klinarju (1976, 189) pa gre za obstoj etnične stratifikacije in hkratno odpiranje možnosti za demokratične in enakopravne odnose imigrantskih skupnosti ter ohranja njihovo etnično kulturno identiteto.

Integracija

Pojem integracija označuje procese vključevanja imigrantov v novo družbeno okolje. Integracijo je moč razumeti kot dvosmerni proces prilagajanja – tako priseljencev na eni kot tudi družbe sprejemnice imigrantov na drugi strani. Gre predvsem za prilagajanje na ekonomski, socialni, verski, politični ter kulturni ravni. (IOM 2004) Sklicujoč se na definicijo Ekonomsko socialnega sveta OZN (ECOSOC 1952), pojem integracija predstavlja postopno – dinamičen proces, v katerem novi priseljenci postanejo aktivni udeleženci v ekonomskih, socialnih, civilnih, kulturnih in duhovnih zadevah nove domovine in v katerem se obogatijo vrednote z medsebojnim spoznavanjem, prilagajanjem in razumevanjem. Predstavlja proces, v katerem najdejo tako imigranti kot domačini priložnost za svoj lasten poseben prispevek.

Talilni lonec – »Melting Pot« v ZDA

Teorija o t.i. »talilnem loncu« je po Klinarju (1976, 186) nastala v ZDA kot reakcija dominantne večine belih anglosaksonskih protestantov na probleme, ki so jih prinašale množične imigracije različnih etničnih manjšin in obstoj ter delovanje njihovih imigrantskih skupnosti. Bistvo izrazito enosmerne teorije je bilo v prisilni, hitri in totalni

asimilaciji raznorodnih etničnih manjšin: že iz prve generacije imigrantov so hoteli narediti Američane. Večinska populacija je torej imigrante želela z amerikanizacijo transformirati iz njihove »nižje« v »višjo« kulturo imigrantske ameriške družbe. Vzorec novi kulturi imigrantske družbe, do katere naj bi prišlo s spajanjem različnih kultur imigrantskih etničnih manjšin, pa predstavlja v glavnem kultura dominantne večine.

4 Oris Adamičevih del in zgodovinskega ozadja v času njegovega življenja

Namen tega poglavja pričujočega diplomskega dela je osvetlitev dela in pomembnejših dogodkov v življenju Louisa Adamiča, katerega dela avtorja uvrščajo med najpomembnejše slovenske izseljenske avtorje. Krajši pregled njegovega dela ter ustvarjanja nam bo služil pri analizi ter opredelitvah zastavljenih hipotez. V tem poglavju se bomo posvetili delovanju Louisa Adamiča na družbeno–političnem področju v ZDA. Predstavljen repertoar Adamičevih del in razmišljanj ni celotno pričevanje o življenju in delu Louisa Adamiča, temveč se poglobi le v del Adamičevega življenja, ki je relevantno za našo analizo, torej njegovo delovanje na področju problematike priseljenstva in uveljavljanja ideje multikulturalizma, izpušča pa del njegovega življenja, ki je vezan na simpatiziranje ter sodelovanje s socialistično strujo v Kraljevini Jugoslaviji ter kasnejšim aktivnim lobiranjem za povojno Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

4.1 Prihod v ZDA in pričetki Adamičevega ustvarjanja

Po emigraciji v Združene države Amerike leta 1913, se je Adamič v New York-u zaposlil pri slovenskem listu *Glas naroda*, kjer se je seznanil z aktivnostjo slovenske izseljenske skupnosti v ZDA. Kmalu je zaradi spora z delodajalcem opustil to službo in bil prisiljen delati kot gradbenik na cesti, nakladač tovornjakov in pometalec tal v tovarni, kar mu je kmalu presedlo. Odločil se je pridružiti ameriški vojski. Po služenju v Panami ter Louisiani je prejel ameriško državljanstvo, ter se kasneje boril tudi v prvi svetovni vojni na francosko–nemški fronti. Po vrnitvi v ZDA se je ustalil v San Pedru, Kalifornija, kjer se je zaposlil kot novinar, kasneje pa kot tajnik pristaniškega pilota, kjer je imel dovolj časa za izpopolnjevanje angleščine ter prevajanje slovenskih, hrvaških ter čeških del v angleščino. Kot bivši vojak je redno objavljale članke, zapise ter spomine v lokalnih časopisih in si počasi pričel graditi pisateljsko kariero. Svoje članke, v katerih se je loteval izkušenj v vojski, priseljencev, zanimivosti mest ter njihovih prebivalcev, je

objavljaj v *Parsons Magazin-u*, *Our World-u*, v *Living Age-u*, čikaški *Prosveti* ter po 1927 v Menckenovi literarni reviji *American Mercury*. (Žitnik 1995) Leta 1926 je izšel njegov prevod Cankarjevega Hlapca Jerneja, pet let kasneje pa je objavil svoje prvo obsežnejše delo *Dinamit: zgodba o razrednem nasilju v Ameriki*, v katerem se je lotil podrobnejše analize razrednega nasilja ter kapitalističnega imperializma v ZDA, ki je na ameriških univerzah postal »Reference Book« oz. učbenik dogodkov, ki so bili rezultat razrednega nasilja. (Bratko v Adamič 1983, 8)

Če nekako povzamemo temeljno problematiko, ki je po Adamičevem mnenju sprožila razredni spopad v ZDA, lahko to strnemo v sledeča dejstva. Tako delodajalci kot tudi delavstvo so v drugi polovici 19. stoletja pričeli z ustanavljanjem organiziranih zvez, ki so imele na strani delodajalcev jasen namen boja proti delavskim zahtevam ter pritiskom sindikatov. Kot je ugotavljal Adamič (1983, 145–146), je bil njihov glavni namen prizadevanje za »odprte tovarne« oz. »ameriški načrt«, kot so sami poimenovali svoj plan, ki si je prizadeval za zaposlovanje neorganiziranega delavstva z utemeljitvijo, da so ZDA svobodna dežela, kjer si lahko vsak Američan svobodno izbere delo in dela za kakršno koli mezdo. Na drugi strani, so delavci ustanavljali sindikate ter delavska združenja, ki so si nasprotno prizadevala za »zaprte tovarne«, kjer bi delo lahko dobili le organizirani delavci, tovarne pa bi bile zaprte ter nedostopne za neorganizirane trume delavcev.

Navskrižje interesov, ki ga jasno prikaže Adamič, je očitno in razredni spopad, ki se je iz orisanega konflikta razvil, je njegova logična izpeljava. Morda se na prvi pogled problematika zdi nekako razredno uravnotežena, a ob dejstvu, ki ga Adamič (ibid.) močno izpostavlja, ko trdi, da so kapitalisti nadzirali tudi sodstvo ter seveda medije in omenjena mehanizma s pridom uporabljali v svoj namen, ni več moč dvomiti v pravega zmagovalca razrednega boja. Kot oceni, je bilo tekom boja težavno ugotoviti, katera skupina – delavci ali kapitalisti – se umika nasprotniku, v retrospektivi pa je bilo Adamiču kajpak jasno, da so bili med tem spopadom na boljšem delodajalci.

Poleg pohval in referenc, ki jih je Adamič prejemal za delo *Dinamit*, pa je bil deležen tudi nekaj kritik, predvsem s strani nekaterih posameznikov s skrajne levice v ameriški politiki. Tako mu je vodja Ameriške komunistične stranke William Z. Foster v

komunističnem glasilu *New Masses*, v napadu na delo *Dinamit*, celo pripel oznako »socialni fašist«. (Foster v Petrič 1981, 155) Žitnikova (1993, 161) ob tem ugotavlja, da Adamičeva vloga na področju raziskovanja zgodovine ameriškega razrednega boja ni bila povšeči nekaterim radikalnejšim krogom ameriškega delavskega razreda, ki Adamiča zaradi knjige *Dinamit* ter kasnejših del niso sprejeli kot resnega zagovornika idej in teženj proletariata, saj Adamičeva dela odražajo izrazito nemarksističen, kritičen in samosvoj, čeprav še tako sočuten pogled avtorja na ameriško delavsko gibanje.

Leto dni po izidu *Dinamita* je Adamič objavil še avtobiografsko delo *Smeh v džungli* (*Laughing in the Jungle*) in za dotedanje delo dobil Guggenheimovo štipendijo za leposlovje, ki mu je omogočila prvi obisk njegove stare domovine, kjer je doživel neverjeten sprejem. Srečal se je z mnogimi znanimi osebnostmi takratnega družbeno-političnega življenja, med drugim tudi z Otonom Župančičem, Josipom Vidmarjem, Borisom Kidričem, Edvardom Kardeljem ter med obiskom Beograda tudi s kraljem Aleksandrom. Takoj po vrnitvi v novo domovino je izdal knjigi *Vrnitev v rodni kraj* (*The Native's return*) in *Boj* (*Struggle*). V *Vrnitvi v rodni kraj* se je posvetil vsakdanjem življenju in težavam jugoslovanskih narodov pod diktaturo kralja Aleksandra, v *Boju* pa kritizira nečloveške metode policijskega zasliševanja ujetih jugoslovanskih komunistov.

Izjemen uspeh¹ knjige *Vrnitev v rodni kraj*, Žitnikova (1995, 12) pripisuje dejstvu, da je Adamič v njej napovedal jugoslovanskemu kralju Aleksandru skorajšnjo nasilno smrt, kar se je tudi dogodilo, kar je rezultiralo v tem, da je Adamič postal zanimiv širšemu krogu ameriških novinarjev. Tudi delo *Boj* je sprožilo burno reakcijo ameriške javnosti, saj je na podlagi dognanj iz omenjenega dela ameriško Društvo za zaščito političnih ujetnikov tedanjemu jugoslovanskemu poslaniku v ZDA poslalo ostro protestno spomenico, v kateri odločno protestira proti takšnim policijskim postopkom v Jugoslaviji. Mnogo kasneje je Adamič priznal, da je pravi avtor dela *Boj* pravzaprav Edvard Kardelj, ki je bil ob izidu še domala neznan. (Petrič v Adamič 1983, 367)

¹ Delo *Vrnitev v rodni kraj* je že prvi mesec po izidu pošlo v 50.000 izvodih. (Žitnik 1995, 12)

4.2 Adamičevo delovanje in ustvarjanje na področju problematike priseljenstva v ZDA

Adamiča je ameriška javnost kmalu po izidu knjige *Vrnitev v rodni kraj* priznala kot dobrega poznavalca priseljenških vprašanj², izvoljen je bil celo v izvršilni odbor organizacije *Foreign Language Information Service*, ki je bila tesno povezana z mnogimi vladnimi agencijami, tujejezičnim tiskom ter različnimi priseljenškimi organizacijami. (Žitnik 1995, 13) Ob delu za omenjeno organizacijo je Adamič ogromno potoval po Združenih državah, predaval študentom o »tridesetih milijonih novih Američanov«, katerih idejo bomo predstavili v nadaljevanju, spoznaval številne priseljence in njihovo problematiko ter si ob tem ustvarjal podlago za kasnejšo izdajo dela *Moja Amerika (My America)*, v kateri je problematiziral delavska ter priseljenška vprašanja, hkrati pa je hotel njegovim jugoslovanskim kritikom ravno s tem delom pokazati, kako izgleda demokracija v nasprotju z jugoslovansko diktaturo. Petričeva (1983, 368) ob tem ocenjuje, da sta bila za nastanek dela *Moja Amerika* za Adamiča poglobitna dva vzroka.

Prvega je potrebno iskati v takratnih jugoslovanskih razmerah. Zaradi Adamičevega napada na kralja Aleksandra, ki se je kazal skozi opis fašističnih metod, ki se jih poslužuje njegov režim, je bilo delo *Vrnitev v rodni kraj* v Kraljevini Jugoslaviji striktno prepovedano. Adamič je sicer dejal, da ga prepoved ni presenetila in da je tak ukrep beograjskega režima celo pričakoval. Prav gotovo pa ni računal, da se bo razmeroma veliko ljudi v Jugoslaviji in v ZDA javno postavilo na stran režima. Adamič je bil proti pričakovanjem tako deležen kar nekaj kritik. Kot navaja Petričeva (1981, 141) je ameriško-slovenski tednik *Pohod* v začetku leta 1934 objavil prvi napad na Adamiča; pisec mu je očital, da je pisal o Jugoslaviji kot o »Španiji za časa inkvizicije« in da piše o mučenju jetnikov v Glavnjači, ne da bi se bil prepričal, če je resnično, kar je trdil. Ena

² Priseljenca Bešterjeva (2006, 10) opredeli kot osebo, ki stalno prebiva v državi, v kateri ni bila rojena, prav tako pa v širšem smislu med imigrante oz. priseljence prišteva tudi potomce imigrantov, torej osebe, katerih starši (ali eden od staršev) niso bili rojeni v državi prebivališča.

najhujših obtožb, ki jo je bil deležen Adamič, se je pojavila v omenjenem tedniku, ko je bilo objavljeno pismo Ivana Hribarja Adamiču v New Yorku. Med ostalimi očitki je pisec hkrati zapisal: »Tako nizko ste, gospod Adamič, padli, da ste došli na enako linijo z največjim političnim gangsterjem Svetozarjem Pribičevićem.« (Hribar v Petrič 1981, 141)

Drug vzrok pa leži v Adamičevi želji, da je hotel Američanom pokazati, kako napačno je njihovo stališče, da v ZDA nekaj veljajo le »čisti« američani. Hotel je dokazati, da so Združene države dežela priseljencev³, od katerih ima vsak narod svojo kulturno dediščino. (Petrič 1981, 140)

Leta 1935 je objavil roman Vnuki (*Grandsons*), v katerem je predstavil vnuke slovenskega priseljence, ki s svojimi zgodbami predstavljajo kruto življenje v ameriški družbi in tako skozi Adamičevo razlago manifestirajo temeljne razredne probleme v ameriški družbi.

Ob izidu dela Moja Amerika, leta 1938, je Adamič v očeh ameriške javnosti postajal pomemben analitik etnične sestave Združenih držav, za delo Narod narodov (*Nation of Nations*) je prejel celo Anisfieldovo nagrado z obrazložitvijo, da gre za najpomembnejše delo v letu 1940 o medetničnih odnosih v sodobnem svetu. (Žitnik 1995, 16)

Kot še pojasnjuje Žitnikova (ibid.), v delu Narod narodov Adamič posebej izpostavlja vzajemne predsodke med najrazličnejšimi etničnimi skupinami v ZDA in nadalje razvije idejo tako imenovane »enotnosti v različnosti«, katere se bomo v podrobnejši analizi dotaknili v petem poglavju tega diplomskega dela. Omenjeno idejo je Adamič želel do popolnosti razviti z ustanovitvijo revije Skupna tla (*Common Ground*), katere izdajatelj je bil *Common Council for American Unity*, Adamič pa njen glavni urednik. (Petrič v Adamič 1983, 368)

³ Adamičevo izredno zanimanje ter zavzemanje za pravice manjšin moramo najverjetneje iskati v njegovi mladosti, kjer je nanj vplivalo nacionalno zatiranje, ki smo mu bili izpostavljeni Slovenci v času Habsburške monarhije. (Klemenčič 1981, 1066)

Stroka ga zaradi izjemno prodorne analize priseljske problematike pripoznava kot začetnika *etnicističnega gibanja* v ZDA. (Repe 2009, 19) Žitnikova (1995, 18) ob tem ocenjuje, da je Adamič hkrati postal eden najvidnejših glasnikov šele mnogo pozneje priznanega *pluralizma* v etnično najpestrejši deželi na svetu, ki si je tedaj predvsem prizadevala, da bi svoje prebivalstvo zlila v kolikor mogoče homogeno celoto. Adamič sicer ne velja za začetnika pluralizma.⁴ Kljub temu pa se od svojih predhodnikov ključno razlikuje, saj je pisal kot priseljenec in tudi kot nekdo, ki se je globoko zavedal obče raznoterosti ameriške družbe. Njegov prijatelj ter dober poznavalec Louisovih del Carey McWilliams je sredi tridesetih let ugotavljal, »da se je Adamič z njegovimi raznolikimi izkustvi v številnih pogledih dotaknil ameriškega bistva.« (McWilliams v Shiffman 2005, 14)

Ob vrhuncu svoje kariere je v želji, da bi leta 1944 povzel svoje dotedanje izsledke s področja ameriške etnične problematike, Adamič sprejel vlogo glavnega urednika knjižne zbirke o posameznih narodih, ki živijo na ameriških tleh, s skupnim naslovom *Zbirka ljudstva Amerike* (*The Peoples of America Series*).

Do sedaj smo uspeli orisati le del Adamičevega delovanja, pisanja ter političnega udejstvovanja, ki so vezani na problematiko priseljenstva ter razrednega nasilja.

Ta del Adamičeve zapuščine Louisa uvršča med največje priseljske avtorje Združenih držav na eni in največjega ter, po nagradah ter slovesu sodeč, najuspešnejšega slovenskega izseljenskega avtorja na drugi strani. (Žitnik 1995, 18–24) Drugi del Adamičevega delovanja ter precej bolj intenzivnega političnega udejstvovanja pa se veže na njegov odnos do Jugoslavije, simpatiziranje s partizani, kriticizem do informbiroja ter nasploh na odpor do kakršne koli nadvlade nad jugoslovanskimi ljudstvi. To je del Adamičevega življenja, v katerega je v svojih zadnjih letih življenja vložil ogromno energije in je hkrati del življenja, zaradi katerega je bil Adamič pod valom silovitih kritik

⁴ Adamič ni bil prvi, ki je izpostavljala ameriško raznolikost. Shiffman (2005, 14) ugotavlja, da je že veliko piscev pred Adamičem poudarjalo raznoliki značaj Združenih držav, od Whitmanovega »naroda narodov« (frazo, ki si jo je Adamič izposodil) preko »talilnega lonca« Israela Zangwilla in »transnacionalne Amerike« Randolpha Bourna do »simfonije kultur« Horaca Kallena.

in političnih pritiskov. Ker ta del Adamičevega življenja ni ključnega pomena za namene naše analize, ga bomo v tej diplomski nalogi izpustili, a je ob tem potrebno poudariti, da je tudi ta plat njegovega ustvarjanja močno pripomogla tako k njegovemu, za mnoge spornemu, slovesu kot tudi k Adamičevi nepojasneni smrti 4. septembra 1951.

Adamič je kot novinar, pisatelj ter politik med ameriško javnostjo zapustil vtis, ki ga Žitnikova (1995, 14) oceni sledeče:

v očeh javnosti se je postopoma oblikovala vse jasnejša predstava o pisatelju, ki je bil očitno vse prej kot konservativnih pogledov, prav tako očitno pa tudi ni verjel v nobenega od dotedanjih institucionaliziranih političnih ali socialnih programov. Prav Adamičevo nezaupanje v obstoječe organizacije in ustanove ter njegova strastna privrženost načelom individualnih človekovih pravic in svoboščin sta ga kljub nenehnemu poudarjanju potrebe po zagotavljanju enakih možnosti za razvoj vseh ljudi privedla do bistvenih razhajanj z idejami ameriških marksistov, mnogi levi in desni skrajneži pa so v njem videli predvsem anarhista.

5 Multikulturalizem in Adamič

V tem poglavju se bo analiza politične misli Louisa Adamiča poglobila v Adamičevo delo in dejavnost na področju kulturnega pluralizma v ameriški družbi, iz katerega izhaja tudi koncept multikulturalizma⁵. Namen tega poglavja bo torej prikaz Adamičevega delovanja in prizadevanja za priznanje multietnične zgodovine ZDA ter njenega političnega udejanjanja v sami družbi ZDA. To poglavje nam bo hkrati tudi služilo za opredelitev do osrednje hipoteze, ki bo preverjala, ali se je Louis Adamič aktivno zavzemal za pluralnost v ameriški družbi in ključno zaznamoval kasnejše razprave o »multikulturalizmu« v ZDA. Hkrati se bo analiza dotaknila problematike, ki jo s seboj prinaša priseljensko pestra sestava ameriške družbe, ter vprašanja integracije priseljencev in njihovih potomcev, ki jo izpostavlja Adamič.

Po tem ko je Adamič končal z deloma *Dinamit in Vnuki*, se je začetkom tridesetih let prejšnjega stoletja še poglobil v analizo priseljskega vprašanja s snovanjem del, kot sta *Moja Amerika (My America)* in *Narod narodov (Nation of nations)*. Značilno za njegovo delovanje od začetka tridesetih let je bilo prizadevanje za ohranjanje etničnih organizacij in gibanj v ZDA ter za njihovo uveljavljanje v ameriškem družbenopolitičnem in gospodarskem življenju. (Klemenčič 1981, 1065) Leta 1934 je Adamič—tedaj že kot uveljavljeni pisatelj ter socialno-družbeni kritik, v elitni pisateljski reviji *Harpers Magazine* objavil članek z naslovom »*Thirty Million new Americans*« oz. »Trideset milijonov novih Američanov«, v katerem je predstavil nujnost ustanovitve organizacije, ki bi skrbelo:

⁵ Ob definiranju multikulturalizma se hkrati uporablja še pojme, kot sta interkulturalizem ter transkulturalizem. Dandanes se multikulturalizem razume kot ideologija, ki podpira različnost. Opisuje družbo, kjer ljudje iz raznovrstnih, kulturno in etnično različnih kontekstov živijo v sosedstvu z neko stopnjo skupnih interakcij in se nanaša na različne vidike kulture v posamezni družbi, vendar je poudarek na etnični raznolikosti. (Ferfila 2003, 80) Eno glavnih vprašanj multikulturalizma je, kako presekat gordijski vozec obnavljanja obstoječih odnosov in nacionalne ideologije ter vzpostaviti identiteto, ki bi bila primerna za vzpostavitev in vzdrževanje multikulturnih odnosov oz. multikulturno identiteto. (Lukšič-Hacin 2002, 46)

- za spoznanje slehernega Američana, da ZDA, takšne kot so sedaj, niso le podaljšek britanskih otokov in Nizozemske, temveč več ali manj vse Evrope,
- in da bi s stalnim ponavljanjem in s pametnim izrabljanjem omenjenega dejstva poskusili kolikor le mogoče odpraviti različne rasne in kulturne napetosti v ZDA brez pritiskov ali uničenja kulturnih dobrin katere koli etnične skupine,
- in da bi prispevali z uporabo in usmeritvijo kvalitet vsake od njih k obogatitvi ameriškega življenja. (Klemenčič 1981, 1064–1065)

Po objavi članka in burnih odzivih nanj je Adamič še isto leto postal član direktorija *Foreign Language Information Service*, katerega namen je bil zaščita interesov imigrantskih skupin v ZDA. (ibid.) Precej aktivnejšo obliko priznavanja in sprejemanja različnosti med posameznimi ameriškimi etničnimi skupnostmi od tiste, ki jo je uveljavljala *Foreign Language Information Service*, je Adamič načrtoval v delu *Two-way Passage*. Predvsem, naj ne bi več zadoščala gola tolerantnost, ki je po Adamičevem mnenju le milejša plat medetnične, verske in rasne nestrpnosti. Po njegovem mnenju bi morala ameriška družba odpreti vrata priseljenskim kulturam, jih vključiti v učbenike za osnovne, srednje in visoke šole ter uvesti novo, pravičnejšo priseljensko zakonodajo. Ta naj bi vsem narodom, veram in rasam v ZDA zagotovila enake pravice in možnosti za ustvarjalno življenje v ameriški skupnosti, ne da bi se morali njihovi pripadniki pri tem odreči svojim koreninam in tradiciji. Po oceni Žitnikove (1993, 54) že sam naslov dela – ki je bil različno prevajan – Pot tja in nazaj/ Dvosmerni prehod/ Potovanje v obe smeri (v izvorniku: *Two-way passage*) nakazuje glavni namen Adamičeve zamisli, ki je jedro tega dela: avtor v knjigi opozarja ameriško javnost, posredno pa tudi ameriško vlado in ustrezne zvezne ustanove, da se morajo pripraviti na čas po drugi svetovni vojni, ko bo gospodarsko in kulturno opustošena Evropa potrebovala ameriško pomoč. Adamič je zlasti poudarjal potrebo po tem, da bi povojni Evropi nudili skrbno načrtovano pomoč ameriški gospodarstveniki in strokovnjaki vseh vrst (zdravniki, industrijski tehnologi, arhitekti, kmetijski izvedenci ipd.) Poleg tega bi morale ZDA že v času vojne misliti na reševanje evropskega kulturnega bogastva, pa tudi umetnikov samih, na kar je Adamič začel opozarjati že ob samem začetku Druge svetovne vojne. Kot zatrjuje Adamič, ZDA

opisano pomoč dolgujejo evropskim deželam, saj je največji del starih in novih priseljencev, ki skoraj v celoti sestavljajo ameriško družbo, prišel prav iz tega dela sveta.

Leta 1939 se je organizacija *Foreign Language Information Service* prestrukturirala v *Common Council for American Unity*, katere ustanovni član in eden idejnih očetov je bil tudi Louis Adamič. (Petrič v Adamič 1983) V delu »Iz mnogih dežel« (*From Many Lands*) je cilje Skupnega sveta za ameriško enotnost, kot bi slovenili to organizacijo, označil kot:

- pospeševanje zbiranja čim bolj popolnih informacij o različnih kulturnih in rasnih skupinah ameriških imigrantov ter vzpodbujanje ustanavljanja zgodovinskih arhivov posameznih etničnih skupin v ZDA,
- razširjanje informacij o posameznih etničnih skupnostih v ZDA prek časopisa, ki bi bil posvečen etničnim vprašanjem, s publikacijami, govori in radijskimi programi, še posebej v okviru šol,
- revidiranje ameriške zgodovine, tako da bi pripoznala prispevke vseh etničnih skupin pri vsestranskem razvoju ZDA,
- zbiranje gradiva in objavo enciklopedije ameriških etničnih skupin (Klemenčič, 1981, 1066),
- promoviranje prijateljstva, poštenosti ter tendence civiliziranosti v ljudeh kot nenadomestljiv del naše nacionalne kulturne politike. (Adamič 1941)

V retrospektivni analizi Adamičevih kasnejših del ter aktivnega delovanja pri omenjenih organizacijah lahko ugotovimo, da je dobršen del zastavljenih ciljev Adamič s svojim delom tudi uresničeval. Kot glavni urednik četrletnega glasila *Skupna tla* (*Common Ground*) je udeleževal poglavitne cilje organizacije *Common Council for American Unity*, predvsem tiste o osveščanju Američanov o etnični problematiki. Tudi kasnejši izid dela *Narod narodov* (*Nation of nations*) lahko označimo kot poskus uresničitve zamisli o enciklopediji ameriških etničnih manjšin, ki pa se je v popolnosti uresničila šele z izidom Harvardove enciklopedije ameriških etničnih skupin iz leta 1981 (*Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*), v kateri pa je v samem uvodu zapisano, da je avtor ideje

zanjo prav Louis Adamič. (Klemenčič 1981, 1066) Shiffman in Žitnikova (2005, 150) prav Adamiču pripisujeta osrednjo, ključno vlogo v porajanju multikulturalizma ter sistematičnega uveljavljanja vseh priseljenjskih kultur v ZDA. Adamič je svoje življenjsko poslanstvo na tem pionirskem področju uresničeval s številnimi študijskimi potovanji, z obiski arhivov in knjižnic, s terenskimi raziskavami, z množičnimi anketami ter globinskimi intervjuji. Žitnikova (ibid.) ob tem še oceni, da Adamiču njegovi najkompetentnejši poznavalci pripisujejo osrednjo vlogo med utemeljitelji ameriških etničnih študij in sodobnih strategij uveljavljanja priseljenjskih kultur. Tudi R. J. Vecoli (Vecoli v Lukšič–Hacin 1999, 90) zatrjuje, da je bil Adamič eden pomembnejših protagonistov multikulturalizma (kulturnega pluralizma) tridesetih let v ZDA in ob tem nadaljuje, da je bil Adamičev namen revidiranja ameriške zgodovine z vnosom priznanja o prispevku vseh njenih narodnostnih skupin dejansko program mnogo kasneje priznanih etničnih študij v ZDA. Shiffman (2005, 16) trdi, da globina in širina Adamičevega poznavanja etničnih skupin in ameriških posameznikov iz skorajda vseh socialnih razredov in vseh porekel Adamiča upravičujejo do veliko večje veljave od sedanjega mesta v razvoju kulturnega pluralizma⁶ v ZDA in v sodobnih razpravah o multikulturalizmu, kjer je Adamič citiran oziroma omenjen le v opombah.

⁶ Multikulturalizem kot klasični koncept se je po Lukšič-Hacinovi (Lukšič-Hacin 1999, 86–89) pojavil leta 1915, ko je H. Kallen v besedilu *Culture and Democracy in the United States* zavrnil vse teorije o prilagajanju priseljencev kot nekoristne in nerealne in hkrati zagovarjal tezo, da mora vsaka etnična skupina v ZDA ohraniti svoj jezik, religijo, institucije in podedovano kulturo, istočasno pa naj se priseljenci učijo angleščino, ki naj bi bila jezik splošne komunikacije. Leta 1916 je J. Dewey izdal prispevek o Ameriki, kjer pravi, da ima tipični Američan »vezalen karakter«, kar pomeni, da to predstavlja njegovo internacionalnost in interrasnost. Dewey je poudarjal, da je Američan kot tak hkrati Poljak, Nmec, Francoz, Anglež, Žid itd. ob tem pa je pomembno videti to, kar ljudi združuje, in ne tisto, kar jih ločuje. Tudi N. Hapgood je v letu 1916 poudarjal, da bo demokracija veliko bolj učinkovita, če bo težila k vzpodbujanju razlik. Kasnejši raziskovalec multikulturalizma M. Gordon, ki je tudi sam zagovornik kulturnega pluralizma, pa se pri obravnavi različnih teorij o prilagajanju priseljencev na novo kulturno okolje večkrat sklicuje na L. Adamiča in njegova razmišljanja o kulturi in jeziku.

5.1 Adamič kot zagovornik kulturnega pluralizma

Pomembna značilnosti politične misli Louisa Adamiča izhaja iz dejstva, da se je v svojih delih odločno postavil nasproti ideji prisilne integracije⁷ oz. amerikanizacije preko ideje »talilnega lonca« in ob tem vneto zagovarjal »pluralizem« v ameriški družbi. Shiffman (2005, 14–15) Adamiča pripoznava kot človeka, ki se je vneto zavzemal za pluralizem, ki od priseljencev ni zahteval, naj se odpovedo svoji kulturni dediščini v zameno za ideal »talilnega lonca«, hkrati pa ni spodbujal niti izolacionizma in niti frakcionizma.

Na predavanju, ki ga je gostil Clevelandski svet za ameriško enotnost, iz leta 1941 in ga je Adamič naslovil O enotnosti in poenotenju (*On unity and uniformity*) je Adamič svoj pogled na idejo »talilnega lonca« (*Melting Pot-a*) predstavil z naslednjimi besedami:

Tega koncepta ne maram; predpostavlja spreminjanje ljudi z uporabo vročine. V praksi se je pokazal kot slab. Vročina in sila sta bila uporabljena za »amerikanizacijo« ljudi, kar je največkrat rezultiralo, da so bili najboljši sokovi in vrednote iz teh ljudi iztisnjeni in izžgani. Ljubša mi je druga vrsta amerikanizacije, počasna, stopnjujoča se, ki ne bo proizvajala enotnosti v povprečnosti temveč simfonično ali mozaično civilizacijo in kulturo, znotraj katere bosta raznolikost in razlike zlit, toda ne pozabljeni v učinkoviti celoti neomejenih možnosti. Talilni lonec se ni obnesel. Ugotavljam, da je znotraj lonca ogromno hladnih kosov, ki se ne talijo in ne stapljajo z ostalo vsebino, temveč le razpadajo, medtem ko ostali kosi v njem – kot so politične zveze in podobne organizacije – postajajo tako vroče, da grozi, da bodo izžgale luknje v loncu. (Adamič 1941, 12–13)

⁷ Integracijo Fužirjeva (1989, 25) označi kot proces, ki ima ekonomske, socialno-politične, kulturne ter preostale dimenzije. Ekonomska dimenzija se izraža predvsem pri prilagajanju v delovno okolje, ob tem pa ima poklicno napredovanje priseljencev pomemben vpliv. Socialno-politični vidik integracije vključuje vstopanje v primarne odnose, politično integracijo pa opredeljujejo politična orientacija, pripadnost in participacija priseljencev. Kulturna integracija pa je možna le preko kulturnega pluralizma, ki dopušča gibljivost, prostovoljnost in sprejemanje skupnega ter ohranjanje posebnega.

Idejo »talilnega lonca⁸« Adamič (1941, 7) tesno poveže z »amerikanizacijo« priseljencev, ki jo loči na dve popolnoma različni si vrsti – *vsiljeno* in *naravno*. Adamič vidi namen *vsiljne* amerikanizacije v tem, da se novi priseljenci poenotijo s starimi Američani in prevzamejo njihove anglo-saksonske navade. Poglavitna ideja je bila, da so t.i. amerikanizatorji, kot jih poimenuje Adamič, novega priseljenca želeli spreobrniti z »magijo« oz. z nekakšno iniciacijo v anglo-saksonskega Američana, ki bi prevzel »staro-ameriške« norme in načela. Kot ocenjuje Adamič (ibid.), je bila takšna amerikanizacija izredno razširjena v prvih dveh desetletjih 20. stoletja, toda nikoli se ni izkazala za uspešno. Še več, Adamič takšno amerikanizacijo ostro obsodi, ko ugotovi, da je rezultirala v dehumanizaciji subjekta, in ko hkrati ugotavlja, da so imigrantje, ki so bili deležni takšne amerikanizacije, postali »kulturne ničle.«

Nasprotno pa Adamič (ibid.) predstavi *naravno* amerikanizacijo, ki je počasen proces, ob katerem se priseljenec ne čuti, kot da je prisiljen v sprejetje staro-ameriškega načina razmišljanja v določenih letih ali mesecih, temveč se je kot človek našel med staro-Američani, ki so ga sprejeli takšnega, kot je. Kot še dodaja Adamič, je tistih Američanov, ki so vsiljevali pospešeno in nasilno amerikanizacijo, precej manj kot tistih, ki so zagovarjali naravno amerikanizacijo, a so svoje ideje zagovarjali precej bolj aktivno in fanatično.

Z Adamičevo mislijo o uspešnosti talilnega lonca se strinja tudi Purić (1976, 279), ki o »amerikanizaciji« sodi, da so ZDA v talilnem loncu »prekuhale« vse različne vrste izseljencev, in dodaja, da so dosegle manjše uspehe v amerikanizaciji pri prvi generaciji tistih imigrantov iz južne in vzhodne Evrope, ki so bili nepismeni in so ostajali nacionalno etnično odporni, zaradi česar je nova kultura težka prodrla do njih.

⁸ Gordon je v analizi učinkovitosti socialnega in kulturnega stapljanja imigrantov in dominantne večine, torej ideje »talilnega lonca« iz leta 1964, ugotovil, da je akulturacija – kulturna asimilacija – v bistvu dosežena, da pa to ne velja za stopnjo strukturalne, identifikacijske asimilacije, medsebojnih porok in druge višje asimilacije. Gordon je tako zaključil, da je teoretično ideja o enem samem talilnem loncu v nasprotju s stvarnimi odnosi, in da se torej ni uresničila, kljub dominaciji institucij in kulture anglosaksonskih belih protestantov. (Gordon v Klinar 1976, 187)

Adamičevo zavzemanje za kulturno raznolikost je bilo torej del večjega načrta, po katerem naj bi razlike spodbujale napredne družbene spremembe. Po Adamičevem mnenju je ravno raznolikost spodbujala aktivno sodelovanje posameznikov v vzajemno dovezetni družbi in navdihovala ideje in ljudi, ki so odvrčali Američane od presojanja posameznikovega življenja po mitu o neomejenem družbenem vzponu. Kot pojasnjuje Shiffman (2005, 62), je bil Adamič prepričan, da ameriška družba ne bo mogla polno izkoristiti svoje mnogoetnične raznolikosti, dokler v ZDA ne bodo presegli omejenih, individualiziranih predstav o uspehu, ki so posameznika osamile. Pospešena amerikanizacija priseljencev ter še posebej njihovih otrok je Adamiča napeljala k poglobljenem razmišljanju o problematiki druge generacije. Prav nezmožnost družbe Združenih držav, da bi spoštovala in cenila svojo multietnično sestavo se je ključno manifestirala prav pri generaciji otrok priseljencev katere problematiko bomo predstavili v sledečem poglavju.

5.2 Problematika druge generacije priseljencev

Pomemben prispevek k razpravi o multikulturalizmu v Združenih državah Amerike je Adamič manifestiral tudi preko izpostavljanja problematike druge generacije priseljencev. Adamič je v delu *Vnuki*, še bolj pa v članku »*Trideset milijonov novih Američanov*« in delu *Moja Amerika*, izpostavil problematiko rojenih Američanov, katerih starši so v Združene države prišli kot imigrantje. Adamič je problematiziral predvsem odtujevanje druge generacije od vrednot in korenin prve, množični pojav občutka manjvrednosti ter pretirano željo po amerikanizaciji, ki se je manifestirala v dejanjih priseljencev druge generacije, torej elementih, katerih preseganje je ključno pri uveljavljanju multukulturalizma.

Tej ugotovitvi Adamiča pritrjuje tudi Purić (Purić v Klinar 1976, 280), ki oceni, da je bila prisilna asimilacija druge generacije priseljencev uspešna, in da se proti njej ne da učinkovito boriti. Otroci imigrantov se včasih celo sramujejo svojih neasimiliranih

staršev, ker so v ZDA tujci nižje statusno uvrščeni kot pa domačini in asimilirani imigranti.

Manjvrednostni kompleks, ki ga je deležna druga generacija, se po Adamiču zrcali skozi tri poglobitve elemente, ki jih je moč zaznati v njihovem vedenju. Prva oblika, ki jo prepozna v članku »*Trideset milijonov novih Američanov*«, se kaže kot prelahka, površinska in negotova amerikanizacija :

Nekateri izmed novih Američanov ... postanejo šovinistično domoljubni, le da njihov šovinizem nima osnove v resničnih čustvih. Neiskren je, prazen, same besede so ga; želijo zgolj napraviti vtis na prevladujoči anglosaški del družbe, s katerim morajo sobivati ... ti novi Američani so nevede pripravljene sodelovati v skoraj vsakem plitkem, primitivno nacionalističnem in rasističnem gibanju, ki ne bo neposredno ogrožalo novih rasnih razlikovanj v Ameriki, in tisoči med njimi verjetno nimajo posebnih težav niti pri zanikanju lastnih staršev; pretvarjajo se, da so že stari Američani, in odobravali bi celo teroriziranje novih priseljencev in njihovih otrok. (Adamič 1935, 7)

Kot drugo obliko, skozi katero se kaže občutek inferiornosti druge generacije, Adamič prepozna v odkrito nesramnem ali nasilnem vedenju in celo kriminalu, ki se ga, sicer ne tako pogosto, poslužuje druga generacija. Kot ugotavlja Shiffman (2005, 104), Adamič omenjenega dejstva ni želel glasneje izpostavljati, ker se je breme problema slabega vedenja te generacije nalagalo izključno novejšim ameriškim priseljencem, s čimer pa se Adamič ni nikakor strinjal in je venomer zatrjeval, da je problem druge generacije, tako kot problem »tujcev« in »črncev«, vseameriški problem.

Kot tretjo obliko, ki je izkazovala občutke manjvrednosti pri drugi generaciji, pa je Adamič (1935, 9) posvetil letargiji in odkritemu nezadovoljstvu ter odklonilnemu vedenju do svojih staršev, zaradi katerih so jih staro-ameriški vrstniki zaničevali in izrivali v osamo. Deležni so bili inferiornega odnosa, še najmanj po svoji krivdi, zaradi svojega imena, hkrati pa o pomenu svojega kulturnega izvora niso vedeli pravzaprav nič. Ravno z opozarjanjem na dejstvo, da je bila »druga generacija« o svojem izvoru in

pomenu svojih korenin izredno pomankljivo seznanjena, je Adamič pomembno prispeval k razpravi o multikulturalizmu v ZDA.

Adamič je možno rešitev na skrb vzbujajočo problematiko druge generacije v članku »Trideset milijonov novih Američanov« ter v delu Moja Amerika predstavil na sledeč način:

Rešitev novih Američanov, katerih nejasni in pri vzgoji pomankljivi starši, ki svojim otrokom niso bili v pomoč pri pridobivanju znanj o svojih koreninah in izvoru, leži v pomoči tej generaciji, da bi pridobili potrebno znanje o svojem izvoru – ponos v svoje korenine. Ta pomoč bi morala v veliki meri prihajati s strani že obstoječih in delujočih družbenih in kulturnih institucij ter agencij kot so: šole, knjižnice, občine, časopisi, forumi itd. v sodelovanju s centralno organizacijo, ki bi morala biti vzpostavljena z namenom zbiranja in razširjanja informacij o številnih rasnih in nacionalnih skupnostih, ki tvorijo trideset milijonsko »drugo generacijo« državljanov. Centralna organizacija bi morala skrbeti za preučevanje problematike in iznajdbe akcijskih programov za izboljšanje »inteligentnega patriotizma«, v najvišjem in najširšem možnem pomenu te besede, ki vsebuje skrb za prihodnost Združenih držav in ne v podkupljivem in ozkem smislu skupin, v katerem je ponavadi mišljen. (Adamič 1935, 10)

Adamič je torej ugotavljal, da »propada« druge generacije v osnovi in v večini primerov ni povzročala šibka morala otrok priseljencev, temveč nezmožnost Združenih držav, da bi ugodile zahtevi priseljencev po brezpogojni vključenosti v družbo. Druga generacija ameriških priseljencev, ki je v letu 1930 štela približno 26 milijonov državljanov, je bila po Adamičevem prepričanju žrtev iluzij o popolni preobrazbi in odsotnosti kulturne kontinuitete in skupnosti. In ravno odsotnost kulturne ter zgodovinske kontinuitete je Adamiča napeljala do spoznanja, da so Američani potrebovali – pa so se tega zavedali ali pa ne – stalno povezavo s priseljensko preteklostjo, ker je ta preteklost bila zakladnica glasov in izkušenj, ki so bogatili ameriško identiteto. Po Adamiču problem druge generacije torej ni ležal v travmah kulturnega prilagajanja otrok priseljencev; predstavljal je simptom neuspeha Amerike, ki ni znala sprejeti lastnega potenciala mnogoetnične raznolikosti. (Shiffman 2005) V rešitev pa je Američane pozval, da bi si vsi državljan

morali deliti odgovornost za seznanjanje drug drugega z mnogoetnično zgodovino Združenih držav, kar lahko nedvomno označimo kot poziv k razpravi o multikulturalizmu v ZDA.

5.3 Politično delovanje Louisa Adamiča na področju etničnega vprašanja

Objava članka »Trideset milijonov novih Američanov«, ki smo ga podrobneje analizirali v prejšnjem poglavju, je naletela na buren odmev tudi v najvišjih krogih ameriške politike, saj so vladne oblasti Adamiča povabile, da s svojimi sugestijami sodeluje pri organih, ki so iskali načine, kako odpraviti brezposelnost med številnimi priseljenci in v Združenih državah nasploh.

3. marca leta 1934 so Adamiča pozvali iz Zvezne uprave za takojšnjo pomoč brezposelnim (*Federal Emergency Relief Administration*), da bi organizaciji svetoval, kako bi tujci (Slovani, Madžari, Litvanci) reagirali, če bi jim namesto dela v industrijah velikih mest in rudnikih Pennsylvanije, zahodne Virginije, Ohia in Illinois ponudili delo na farmah. Adamič se je za nasvet naslonil na Slovensko narodno podporno jednoto (SNPJ), katere predsednik Vincent Cankar mu je v odgovoru postregel z naslednjo sugestijo: »Naš nasvet je, da bi povedali uradnikom administracije v Washingtonu, da so naši ljudje v svojem bistvu še vedno kmetje oziroma kmečki delavci in da bi velik del njih z veseljem sprejel takšno vladno ponudbo. Bratske organizacije bi z veseljem pomagale pri tem.« (Cankar v Klemenčič 1981, 1067) Kasneje je Adamič ta nasvet oblikoval v predlog, naj da vlada zemljo v najem bratskim podpornim organizacijam po nominalni ceni. Vsaka družina na taki farmi naj bi dobila tri ali štiri akre s hišo in drugimi zgradbami, ki naj bi ostale v lastništvu vlade, in na teh nekaj akrih bi ljudje lahko obdelovali zelenjavne vrtove itd. 100 do 500 družin naj bi bilo organiziranih v mestih, odvisno od količine zemlje. Blizu teh mest naj bi bilo kako središče s tovarnami, kjer bi ljudje lahko delali po nekaj mesecev na leto in zaslužili nekaj denarja, vlada pa bi jim v

sodelovanju z bratskimi organizacijami pomagala pri razvijanju lokalnih industrij, ki naj bi oskrbovale te ljudi in njihove občine. Vlada naj bi jim zajamčila, da bodo poslopja, kmečka zemlja in hiše v njihovi uporabi toliko časa, dokler bodo delali na zemlji in stanovali v hišah. Adamičev predlog je bil v celoti sprejet, ob tem pa mu je polkovnik Westbruck celo predlagal, naj postane generalni svetovalec v komisiji za reševanje takratne gospodarske krize, kjer bi bil zadolžen za vprašanje priseljencev. (ibid.)

Nekaj let kasneje ob razmahu druge svetovne vojne je Adamič kot vodilni član Skupnega sveta za ameriško enotnost (*Common Council for American Unity*) postal svetovalec pri vladni komisiji za narodno obrambo ZDA, ki je bila ustanovljena pri narodno-obrambnem svetu ZDA. Komisija je v zvezi z Adamičevim predlogom z začetka julija 1940 podala naslednjo izjavo: »Cilj obrambne komisije je zagotoviti popolno vključitev vseh elementov našega ameriškega prebivalstva v obrambni program. Med ogromnimi skupinami novih priseljencev ima očitno veliko število oseb težave z ozirom na ostali del Amerike zaradi svojih imen in drugih znakov nedavnega ozadja v starem svetu. 14 milijonov ljudi, ki jih barva kože loči od drugih, vsled tega dostikrat ne more prispevati svojega deleža v nadarjenosti in izurjenosti k skupnemu prizadevanju te dežele. Komisija prav dobro ve, da je nezadosten vsak narodni program, ki ne pritegne vseh ljudi k popolnemu udeleževanju ne glede na ozadje, pleme, vero ali barvo.« (ibid.) Kasneje, ko se je vojna že bližala koncu, je bil leta 1944 Adamič prisiljen odstopiti kot vodilni član Skupnega sveta za ameriško enotnost, saj se ta v svojem medvojnem delovanju ni držal načel zgoraj omenjene spomenice. Kot ugotavlja Klemenčič (ibid.), je Adamič v memorandumu, ki ga je poslal direktorju organizacije Readu Lewisu, odbor obtožil, da je v svojem delovanju pred Pearl Harbourjem in tudi po njem prepogosto:

- branil razkolniške in nevarne tujejezične časopise in organizacije pod geslom »ameriške enotnosti«,
- dovolil, da so ga reakcionarne sile, dejavne na polju tujih jezikov, izrabljale kot »fronto«,
- sam deloval na takšne razkolniške načine, kot bi hotel premagati, ne pa podpirati interese tujejezičnih skupin v celoti,

- sledil politiki »izogibanja spornim vprašanjem«, tako da je prej oviral kot pa podpiral demokratično stvar v Združenih državah.

Po razočaranju, ki ga je Adamič doživel kot član Skupnega sveta za ameriško enotnost ter izstopu iz te organizacije, se je v letu 1948 aktivneje posvetil politiki na najvišji ravni in bil tako izvoljen v odbor za pripravo političnega programa nove ameriške Progresivne stranke, s katero je odkrito simpatiziral. (Petrič v Adamič 1983) V aktivni politiki je bil Adamič rival idej ameriških komunistov, kar dokazuje tudi dejstvo, da je predsedniškega kandidata Progresivne stranke Henryja A. Wallacea hitro uspel prepričati, naj v svojih govorih posveča manj pozornosti skrajni ameriški levici, saj je bil po Adamičevem mnenju edini interes ameriške komunistične partije v predvolilni kampaniji ta, da si v času po predsedniških volitvah, iz katerih bo Wallace nedvomno izšel kot poraženec iz po njihovem mnenju malo perspektivne Progresivne stranke, pridobijo čim več članov. Pričakovan Wallaceov poraz in predvidena ponovna izvolitev Harryja Trumana sta Adamiča razočarala⁹, saj tako nizkega izida za Progresivno stranko vseeno ni pričakoval. Žitnikova (1995, 20) ob tem še oceni, da so Wallaceova polomija ter kasnejša Trumanova ter McCarthyjeva prizadevanja za politično monolitnost znotraj ZDA Adamiča le še spodbudili, da se je poslej vse bolj zavzeto boril proti vedno očitnejšemu omejevanju politične svobode v ZDA in izpodkopavanju temeljev tradicionalne ameriške demokracije.

⁹ Louis Adamič se kot politik ni proslavil, k njegovemu političnem zatonu je pripomogla tudi tožba, ki jo je Churchill sprožil proti Adamiču, kar je precej zamajalo njegov ugled. Tudi dejavnost, ki jo je posvečal borbi za priznanje pluralnosti v ZDA, je v Adamičevih zadnjih letih precej zamrla saj, se je aktivneje posvetil dogodkom v povojni Jugoslaviji.

6 Zaključek in overjanje hipotez

Louis Adamič se nam je v diplomskem delu prikazal kot človek, ideolog in borec za pravičnejši svet, katerega vloga je danes nedvomno podcenjena, saj je bil, kot smo prikazali, nadvse prodoren avtor številnih izjemno kvalitetnih in vsebinsko bogatih del o ameriški delavski ter priseljski problematiki in eden začetnikov ideje multikulturalizma v ZDA. Predstavil se nam je kot človek, ki se je aktivno zavzemal za pravičnejše Združene države, v katerih bi imele priseljske skupine enakopravnejšo vlogo z večinsko populacijo in kjer bi bila zavest o multietnični preteklosti ZDA vcepljena v ameriško družbo. Žitnikova (1993, 166–167) ocenjuje, da je Adamič Ameriko navsezadnje močno vzljubil, čeprav je vse od svojega prvega dela *Dinamit* venomer opozarjal na njene napake. Združene države je ljubil zaradi tradicionalnega demokratičnega duha, ki po Adamičevem mnenju kljub nenehnim vzponom in padcem dejanske demokracije v deželi nikoli ni bil do kraja izkoreninjen, temveč je vedno znova zaživel in prevladal. Temu priča tudi sorazmerno velik uspeh njegovih prizadevanj proti etnični, rasni in verski diskriminaciji v deželi za priznanje pluralizma v ameriški družbi, za katerega se je tako zavzemal, še zlasti z urejanjem revije *Skupna tla* (*Common Ground*).

Prve hipoteze, da se generacija otrok priseljencev t.i. »ameriška druga generacija«, v ameriško družbo vključuje boljše kot prva, ne moremo potrditi, saj se otroci imigrantov po Adamičevi oceni v večinskem modelu počutijo izrinjene in trpijo za manjvrednostnim kompleksom, ki jim ga vceplja večinska anglo-saksonska družba. Zaradi tega se izrazito odklonilno vedejo do svojih korenin, mnogi pa se svojih imigrantskih staršev celo sramujejo, saj v njih vidijo glavnega krivca za svoj občutek manjvrednosti v ameriški družbi. Zaradi tega dejstva, ter ostalih socioloških fenomenov, ki jih ob analizi obnašanja druge generacije priseljencev izpostavlja Adamič, ne moremo trditi, da je ta družbena skupina boljše vključena v ameriško družbo, saj se spopada z mnogimi osebnostnimi težavami, ter odkritim odklonilnim odnosom tako do svojih staršev, kot do ameriške družbe.

Drugo hipotezo, ki je trdila, da se je Louis Adamič aktivno zavzemal za pluralnost v ameriški družbi, na način, da od priseljencev ni zahteval, da se odpovejo svoji kulturni identiteti in se podredijo konceptu »talilnega lonca«, lahko zlahka potrdimo, saj smo z mnogimi predstavljenimi dejstvi, deli, citati in kritičnimi ocenami ugotovili, da se je Adamič močno zavzemal za pluralnost v ameriški družbi, ter bil po mnenju raziskovalcev zgodovine multikulturalizma eden izmed začetnikov (ne pa utemeljitelj) uveljavljanja tega koncepta. Prav tako smo dokazali, da se je Adamič močno upiral ter nasprotoval ideji prisilne amerikanizacije preko koncepta »talilnega lonca«, in tako postal glasnik postopne, t.i. naravne, amerikanizacije. Tudi njegovo politično udejstvovanje je bilo usmerjeno v opozarjanje na pomen multikulturalnosti ter mnogoetničnosti ameriške družbe, kar še dodatno potrjuje našo hipotezo.

Tretja in osrednja hipoteza, je prispevek Louisa Adamiča k uveljavljanju koncepta »multikulturalizma« v ZDA označila za pionirsko delo, ki je ključno zaznamovalo kasnejši razvoj multikulturalizma. Tekom celotne diplomske naloge smo z navedenimi dejstvi to hipotezo potrdili, saj smo dokazali, da je Adamič o nekaterih mnogo kasneje priznanih konceptih in idejah, (kot npr. o enciklopediji ameriških etničnih manjšin, nujnosti etničnih študij in raziskav itd.) razmišljal in pisal že mnogo prej. Aktivno se je zavzemal tudi za revizijo ameriške zgodovine in ob tem poudarjal nujnost vnosa priznanja o prispevku vseh ameriških narodnostnih skupin k uveljavitvi modernih Združenih držav. Hkrati smo poudarili tudi dejstvo, da je Adamičev prispevek k razvoju ideje multikulturalizma v ZDA podcenjen, a se, kot ugotavlja stroka, njegovo ime vseeno pogosto pojavlja v analizah razvoja tega koncepta. Adamič pa svojo pionirsko vlogo pri uveljavljanju multikulturalizma upravičuje tudi z aktivnim delovanjem pri vladnih institucijah, ki so se ubadale s priseljsko problematiko.

Naj na tem mestu zaključimo s Shiffmanovo mislijo, ki dobro opiše Adamičevo življenjsko delovanje: »Adamič se je zavzemal za priznanje dosežkov priseljskih skupnosti in posameznikov in poudarjal pomen pripadnosti skupnosti, toda njegov daljnosežnosti cilj je bil izgraditi družbo, katere gonilna sila bi bila dinamika vzajemnih kulturnih vplivov.« (Shiffman 2005, 22)

7 Literatura

Adamič, Louis. 1935a. Thirty million New Americans. *Service Bureau for Education in Human relations*: 2–15.

--- 1941b. On Unity and Uniformity. *The Cleveland Council for American Unity*: 2-15.

--- 1951c. *Vnuki: Zgodba iz Ameriških usod*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

--- 1977č. *Orel in korenine*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

--- 1982d. *Dinamit*. Ljubljana: Založba Borec.

Bešter, Romana. 2006. *Integracijska politika – politika integracije imigrantov: teoretični model in študija primera Republike Slovenije*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.

Bratko, Ivan. 1983. Prožilo za zalet v vse višje sfere duha. V *Dinamit*, Louis Adamič, 7–12 . Ljubljana: Založba Borec.

Ekonomsko socialni svet OZN. Dostopno prek: www.un.org/esa/documents/ecosoc/c2/1999/ec21999-2.pdf (1.avgust 2009).

Ferfila, Bogomil. 2003. *Družboslovni preseki Avstralije in Indonezije*. Ljubljana: FDV.

Fužir, Jelka. 1989. *Integracija otrok priseljencev v urbanem okolju*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani: Fakulteta za socialne, politične vede in novinarstvo.

International Organization for Migration – IOM. *Integracijski pristopi*. Dostopno prek: http://www.iom.si/pdf/IntegracijskiPristopi_slo.pdf (1.avgust 2009).

Klemenčič, Matjaž. 1981. Politično delo Louisa Adamiča. *Teorija in praksa* 18(9): 1054–1068

Klinar, Peter. 1976a. *Mednarodne migracije–sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani: Fakulteta za socialne, politične vede in novinarstvo.

--- 1985b. *Mednarodne migracije v kriznih razmerah*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani: Fakulteta za socialne, politične vede in novinarstvo.

Lukšič–Hacin, Marina. 1999a. *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.

--- 2002b. Multikulturalizem, mednarodne migracije in podedovane skupinske identifikacije: etničnost, rasa, spol. *Dve Domovini* (15): 33-50.

Oblak Flander, Apolonija. 2007. *Demografsko preučevanje narodnih in etničnih manjšin*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta

Petrič, Jerneja. 1981a. *Svetovi Louisa Adamiča – ob tridesetletnici smrti*. Ljubljana: Cankarjeva Založba.

--- 1982b. Biografija in bibliografija Louisa Adamiča. V *Dinamit*, Louis Adamič, 365–370. Ljubljana: Založba Borec.

Repe, Božo. 2009. Človek z idejami za današnje čase. *Dnevnik*, 19. (25.april)

Roter, Petra. 2007. Pojmovanje in opredeljevanje manjšin. V *Priseljenci – študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Peter Komac, 12. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Shiffman, Dan. 2001a. Louis Adamic and metaphor of immigrant generations. *Dve domovini* 13: 7–18

--- 2005b. *Korenine multukuluralizma – delo Louisa Adamiča*. Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU.

Žitnik, Janja. 1993a. *Pero in Politika – Zadnja leta Louisa Adamiča*. Ljubljana: Slovenska matica.

--- 1995b. *Pogovori o Louisu Adamiču*. Ljubljana: Prešernova družba.